

Lunds Universitet
Sociologiska Institutionen

LUNDS
UNIVERSITET

Orättvisa i rättvisan

En analys av svenska polisens syn på straffsystemet, fängelsestraffet och yrkesrollen

Författare: Dominika Balazs

Kandidatuppsats: SOCK04, 15 hp

Vårterminen 2017

Handledare: Veronika Burcar Alm

Abstract

Författare: Dominika Balazs

Titel: Orättvisa i rättvisan – en analys av svenska polisens syn på straffsystemet, fängelsestraffet och yrkesrollen

Kandidatuppsats: SOCK04, 15 hp

Handledare: Veronika Burcar Alm

Sociologiska Institutionen, vårterminen 2017

Denna studie bygger på en kvalitativ analys av hur svenska poliser skildrar sin yrkesroll i relation till den personliga identiteten, hur de ser på straff i Sverige i allmänhet, fängelsestraffets funktion och effektivitet i synnerhet. Syftet är att undersöka hur poliserna hanterar en eventuell motsättning mellan polisrollen och rollen som medmänniska samt att belysa huruvida tjänstemännen är tillfreds med det rådande straffsystemet och dess institutioner. Detta görs genom kvalitativa intervjuer med åtta svenska poliser. Resultatet tyder på att det finns en motsättning mellan polisrollen och den personliga identiteten där poliserna försöker överkomma denna rollkomplexitet genom att lägga sina personliga åsikter åt sidan i syfte att kunna leva upp till vad uniformen representerar. Poliserna är negativt inställda till det rådande straffsystemet på grund av det ”rabattsystem” genom vilket lagöverträdare ”kommer billigare undan” och förespråkar därför upprättandet av så kallade jourdomstolar i syfte att påskynda rättsprocessen och därmed leva upp till straffrättens proportionalitets- och skuldprincip.

Nyckelord: polis, rollkonflikt, straffsystem, fängelsestraff, ”rabattsystem”, jourdomstol

Tack till

Denna studie är framtaget som ett avslutande moment på Kandidatprogrammet i kriminologi vid Lunds Universitet som innebär att jag efter detta lämnar akademins värld och ger mig ut i den stora världen. Studien har möjliggjort att undersöka ett intressant och viktigt område både för de iblandade poliserna, mig och kanske även rättsväsendet.

Jag vill härmed framföra ett varmt tack till polischefen och alla de poliser som har tagit sig tid och ville medverka i denna studie.

Jag vill även tacka min handledare, Veronika Burcar Alm som med sina professionella synpunkter har hjälpt mig att skriva denna uppsats.

Till sist vill jag tacka min bättre hälft som har stöttat och motiverat mig under hela arbetets gång.

Tack!!

Dominika

Lund, maj 2017

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1. Syfte och frågeställningar	1
1.2. Avgränsning	2
2. Tidigare forskning	2
2.1. Polisrollens utmaningar	2
2.2. Orättvisa i rättvisan	3
2.3. Fångsamhällen	4
3. Material och metod	5
3.1. Kvalitativa intervjuer	5
3.2. Analysmetod	7
3.3. Urval och genomförande	8
3.4. Etiska och kritiska reflektioner	8
3.5. Förförståelse	9
4. Teori	10
4.1. Rollkonflikter	10
4.2. Övervakning och disciplin	11
4.3. Upprätthållandet av det kollektiva medvetandet	11
4.4. Absoluta och relativa straffteorier	12
4.5. Prisonisering	12
5. Analys	13
5.1. ”Vad spelar jag för roll?”	13
5.2. ”Ett fängelse för de laglydiga”	16
5.3. ”Ett fängelse för de inspärrade”	20
5.4. ”Bläcket hinner inte torka”	24
6. Sammanfattande diskussion	28
7. Källförteckning	30
8. Bilagor	32
8.1. Intervjuguide för poliser	32
8.2. Utskriftssymboler	34

1. Inledning

Polisens uppdrag är att tillsammans med andra myndigheter bidra till rättsväsendets mål, nämligen: ”att minska brottsligheten och öka människors trygghet”¹ i samhället. Om Durkheim (1893/1964) hade fått sätta en etikett på polisens roll i samhället hade han förmodligen hänvisat till *det kollektiva medvetandets* trogna agenter tack vare tjänstemännens unika position i att skipa rättvisa. Poliser kan därför ses som rättssystemets ”gatekeepers” där privilegiet av att först vara på brottsplatsen, gripa förövaren och skydda offret ger dem möjlighet att fylla en viktig funktion i rättsprocessen och därmed även i samhället.

Till att öka tryggheten för allmänheten och minska brottsligheten i samhället har rättsväsendet i sitt förfogande det vi kallar allmän- och individualprevention. Med hjälp av allmänprevention försöker samhället avskräcka individer från att begå brott genom ett hot om bestraffning om lagarna överträds. Straffrättens individualpreventiva funktion syftar å andra sidan till att oskadliggöra och rehabilitera de som någon gång har gjort sig skyldiga till straffrättsliga sanktioner. Rehabilitering och inkapacitering av brottslingar åstadkoms genom Sveriges mest inskränkande påföljd, fängelsestraffet. Fängelsestraffet som sanktion har genomgått en historisk utveckling från föråldrade offentliga avrättningar och kroppsstraff till mer humaniserade straff där fokus från att pina kroppen flyttas till att rehabilitera och ”bota” själen (Foucault 1987/2003).

Mot bakgrund av det komplexa förhållandet mellan att samtidigt kunna leva upp till rättsväsendets och allmänhetens förväntningar samt beakta den personliga attityden vill jag undersöka huruvida detta inverkar på polisens sätt att arbeta och hur de i så fall hanterar denna problematik. Jag vill även analysera hur poliserna ställer sig till straffrättens allmän- och individualpreventiva funktion i allmänhet, fängelsestraffet i synnerhet eftersom det är vad de har att utgå ifrån i syfte att kunna uppfylla kriminalpolitikens långsiktiga mål.

1.1. Syfte och frågeställningar

Undersökningen syftar dels till att belysa hur svenska poliser skildrar sin yrkesroll i relation till rollen som medmänniska dels att få en djupare förståelse för hur poliserna ser på straff i Sverige i allmänhet samt fängelsestraffet, dess effektivitet och funktion i synnerhet. Jag önskar därför att analysera hur poliserna hanterar en eventuell motsättning mellan polisrollen och den personliga identiteten och huruvida intervjupersonerna är tillfreds med det rådande

¹ <https://polisen.se/Om-polisen/Uppdrag-och-mal/>

straffsystemet de aktivt medverkar i. Studien bygger på kvalitativa intervjuer med åtta svenska poliser.

Mot bakgrund av det ovan sagda lyder frågeställningarna på följande sätt:

- Hur skildrar poliserna sin yrkesroll i relation till rollen som medmänniska?
- Hur ställer sig poliser till det rådande straffsystemet i Sverige i allmänhet?
- Vad anser poliser om fängelsestraffets funktion och effektivitet?

1.2. Avgränsning

Jag har valt att fördjupa mig i hur åtta svenska poliser porträtterar sin roll som tjänstemän gentemot rollen som medmänniska samt vad de anser om det rådande straffsystemet i allmänhet, fängelsestraffets funktion och effektivitet i synnerhet. Eftersom studien enbart behandlar ett urval av svenska poliser och deras tankar söker jag inte någon generell uppfattning om huruvida det svenska straffsystemet eller lagstiftningen är i behov av förändringar. Istället ligger intresset i att belysa hur just *mitt* urval av poliser ser på straff, fängelsestraffets funktion och effektivitet samt hur de skildrar polisrollen i relation till den personliga identiteten.

2. Tidigare forskning

I följande avsnitt redovisas ett antal forskningsstudier efter en indelning i tre olika teman: *polisrollens utmaningar* vilket ger en inblick i svårigheterna med att skilja på polisrollen respektive den personliga identiteten, *orättvisa i rättvisan* som belyser polisens attityder gentemot rättsystemet samt *fångsamhällen* som syftar till att ge en inblick i fängelsestraffets funktion och effektivitet.

2.1. Polisrollens utmaningar

I nedanstående avsnitt redogörs det för ett antal studier som belyser polisens utmaningar med att skilja på det personliga och det professionella i syfte att kunna uppfylla rättsväsendets långsiktiga mål.

I artikeln *Role Conflicts, Emotional Exhaustion and Health Problems: A Study of Police Officers in Taiwan* undersöker Wu (2009) huruvida det kan uppstå rollkonflikter bland poliser i Taiwan i relation till emotionell utmattning och hälsoproblem. Studien baseras på en

enkätstudie och undersöker motsättningen mellan yrkesliv och familjeliv samt en inre rollkonflikt hos tjänstemännen. Studien resulterar i en inre rollkonflikt som orsakas av motstridiga förväntningar på poliserna, nämligen att både vara kompromisslösa och vänliga. Dessa motstridiga förväntningar kommer dels från andra poliser och rättssystemet som kräver att tjänstemännen upprätthåller lag och rätt utan att blanda in personliga åsikter och intressen. Å andra sidan finns det förväntningar från allmänheten vilka anser att poliser bör agera på ett vänligt sätt eftersom det är i första hand allmänheten de tjänar.

I en annan studie, *Toward a Balanced Approach: Defining Police Roles in Responding to Domestic Violence* beskriver Balenovich et al. (2008) hur poliser definierar sin roll när de möter våld i hemmet. Undersökningen baseras på ett antal kvalitativa fokusgruppsintervjuer med kriminalkommissarier. Studien resulterar i att det existerar tre olika typer av roller varav två orsakar en slags rollkonflikt hos tjänstemännen: polisens *legalistic* roll som syftar till att bekämpa brott och deras *social service* roll som istället fokuserar på brottsoffrets behov. Vissa respondenter uppvisar en tredje roll, nämligen *integrated investigator* som är en kombination av de tidigare nämnda rollerna vilket enligt Balenovich et al. (2008) bidrar till bättre hantering av våldsbrott inom hemmet eftersom det beaktar problemet utifrån ett större perspektiv.

2.2. Orättvisa i rättvisan

I följande avsnitt presenteras ett antal studier som syftar till att lyfta fram polisens åsikter om rättsväsendet, straffsystemet och dess aktörer.

I sin artikel *Criminal Justice: A Police Perspective* belyser Arcuri (1977) amerikanska polisens syn på rättsväsendet i allmänhet och så kallad *plea bargain*² i synnerhet. Undersökningen baseras på 316 besvarade enkäter riktade till poliser i New Jersey. Syftet med studien var framförallt att titta på polisens åsikter gentemot advokater, domare och lagstiftningen i allmänhet och att se huruvida dessa attityder påverkar deras arbete som poliser (Arcuri 1977). Undersökningens resultat visar ett missnöje med *plea bargain* och därmed misstro till straffsystemet och dess agenter bland unga poliser. De anser inte att det finns någon mening med att arbeta hårt, riskera sina liv och gripa en person om förövaren ändå kommer att erkänna brottet, få ett lägre straff eller inget alls och därmed vara ute snabbt igen (ibid:17). De yngre respondenterna var till och med mindre villiga att arrestera någon tack

² Begreppet *plea bargain* innebär när försvarsadvokaten ser till att dennes klient erkänner brottet den är anklagad för som i sin tur leder till lägre straff, möjlighet till permission eller till och med ansvarsfrihet i det aktuella fallet.

vare hur milt domstolen dömer, vilket enligt dem inte kan uppfylla den allmänpreventiva funktionen straffrätten egentligen skall ha. Äldre poliser däremot som har minst åtta års erfarenhet inom yrket lägger inte särskilt mycket fokus på vad som händer förövaren efter gripandet utan som en av de uttrycker det: "As long as I do my job well, I'm satisfied. /.../ Conviction and punishment belong to the courts, not the police." (ibid:17).

En annan undersökning gällande motsättningen mellan poliser och rättsväsendets andra agenter genomfördes av Cyr (2015) och presenteras i artikeln *The Police Officer's Plight: The Intersection of Policing and the Law*. Studien syftar till att belysa interaktionen och den rådande spänningen mellan poliser och domstolar i Kanada, hur de ser på straffrätt i allmänhet och hur respektive institution anser att den andre bör sköta sitt arbete. Studiens resultat visar att det finns en motsättning mellan polisens och domstolarnas arbetsmetoder som inleds redan när poliser samlar in bevismaterial (ibid). Då bevis börjar samlas in när det finns misstankar om brottslighet, finns det alltså ett antagande om individens skyldighet. Domstolen å andra sidan analyserar polisens insamlade bevismaterial utifrån antagandet om den åtalades oskyldighet "until proven guilty" (ibid:889). Polisen måste därför i sin tur bortse från det hon trott har varit sant (att den åtalade är skyldig) baserat på beviset hon har samlat in och acceptera domstolens antagande om att det hon vet är falskt (att den åtalade är oskyldig) (ibid:924). Enligt författaren orsakas denna spänning av att Polismyndigheten använder sig av metoden *crime control approach*³ medan domstolarna arbetar utifrån *due process approach*⁴.

2.3. Fångsamhällen

I nedanstående avsnitt redogörs det för ett antal studier som syftar till att ge en inblick i fängelsestraffets funktion och effektivitet. Inledningsvis presenteras en sociologisk klassiker, Goffmans *Totala institutioner* (1961/2014) vilket belyser de intagnas värld innanför institutionens murar i syfte att påvisa att även om dessa frågor har diskuterats under lång tid är de lika aktuella i modern tid.

I boken *Totala institutioner* (1961/2014) analyserar Goffman hur livet ser ut för en grupp människor som lever avskärmade från samhället under en längre tid. Goffman (1961/2014) beskriver en historisk utveckling av institutioner som har till uppgift att "förvara" individer av

³ Den mest viktiga aspekten i den straffrättsliga processen är att bekämpa och begränsa kriminaliteten genom att i ett tidigt skede (på brottsplatsen) kunna fastställa skulden hos förövaren (Cyr 2015:894-895).

⁴ Den mest viktiga aspekten i den straffrättsliga processen är att garantera en rättvis rättegång där den åtalade har möjlighet att misskreditera målet som riktats mot denne och som därmed uppfyller kraven på rättssäkerhet (Cyr 2015:894-895).

olika skäl. Exempelvis nämner han sjukhus, ålderdomshem och fängelser. Denna bok belyser de intagnas värld med alla de hinder som står mellan de och det fria samhället utanför institutionens låsta dörrar, höga murar och taggtråd. Dessa typer av institutioner orsakar enligt Goffman (1961/2014) ett totalt socialt tvång att vara tillsammans med andra och samtidigt vara avskuren och förbjuden att sätta fot i det fria samhället. Författaren hävdar att den intagnes liv påverkas negativt och blir aldrig detsamma efter vistelsen tack vare en så kallad rollförlust den intagne genomgår under anstaltsvistelsen. Goffman (1961/2014) anser att den före detta intagne kommer att stigmatiseras av samhället vilket i sin tur leder till att en återanpassning till samhället utanför murarna blir omöjlig att uppnå.

På liknande sätt undersöker Bondeson (1974) totala institutioners påverkan på de intagna i sin avhandling *Fången i fångsamhället*. Författaren studerar fängelsens individualpreventiva funktion i allmänhet, dess effektivitet på den intagne i synnerhet. Eftersom statistiken visar på hög återfallsfrekvens bland lagförda individer önskar Bondeson (1974:4) hitta svar på varför de flesta återfaller i brottslighet efter sin verkställighet. Hon analyserar huruvida den individualpreventiva funktionen det vill säga målen att oskadliggöra, avskräcka och förbättra förbrytaren, kan bidra till en minskning av återfall i brott (ibid:28). Databasinsamlingen bestod dels av enkäter till de berörda anstalternas såväl klienter som anställda, dels av gruppintervjuer med respektive målgrupp. Undersökningen resulterar i en slutsats om att anstalter som egentligen skall se till att vederbörande har möjlighet att återanpassa sig till det fria samhället, istället bidrar till bildandet av kriminella subkulturer på de studerade anstalterna. Denna negativa påverkansprocess bidrar i sin tur till att fångarnas kriminella attityder och värderingar förstärks vilket resulterar i en socialisering till fängelsekulturen (ibid:178).

3. Material och metod

I följande avsnitt diskuteras den metodologiska utgångspunkten för studien, det bearbetade materialet, det analytiska förhållningssättet samt etiska och metodologiska dilemman i samband med kvalitativ forskning.

3.1. Kvalitativa intervjuer

Syftet med denna studie är som tidigare nämnts att få en djupare förståelse för hur svenska poliser kan skildra sin yrkesroll i relation till rollen som medmänniska och hur de ser på det rådande straffsystemet, fängelsestraffet, dess funktion och effektivitet. När forskaren önskar

få inblick i individers åsikter och uppfattningar samt är intresserad av deras erfarenheter är det lämpligt att använda sig av kvalitativa metoder (Denscombe 2009:232-233). Inom ramen för den kvalitativa forskningen har jag valt att använda mig av den semistrukturerade intervjumetoden. Dessa typer av intervjuer kännetecknas av deras flexibilitet; å ena sidan forskarens synliga kontroll i samtalen genom de specifikt utvalda teman, å andra sidan intervjupersonens frihet att tala (ibid:234-235).

Hur enkelt det må låta med att bestämma sig för den ”rätta” metoden, finns det ett antal svårigheter och därmed kritik mot kvalitativa metoder. Då det empiriska materialet består av åsikter, uppfattningar och erfarenheter och för att jag som forskare inte är någon tankeläsare kan jag inte kontrollera sanningshalten i polisernas berättelser, något som hänger samman med frågan om studiens validitet eller trovärdighet (ibid:265, 380). Det forskaren kan göra och som jag också har gjort, i syfte att stärka studiens trovärdighet är att under analysen av empirin försökt hitta återkommande teman (se *analytic bracketing*) vilket i sin tur indikerar att åsikten, uppfattningen eller erfarenheten också delas av andra deltagare (ibid:267).

Vidare är det svårt att kunna påvisa undersökningens tillförlitlighet eller pålitlighet, närmare bestämt huruvida det är möjligt att replikera studien och erhålla samma resultat (ibid:381). I samband med personliga intervjuer är både forskarens och intervjupersonernas ”jag” nära knutna till forskningen. Intresset ligger därför i att beakta både sin egen och deltagarnas ”preferenser och förutfattade meningar” eftersom dessa kan inverka på resultatet och ge en missvisande bild av det studerade fenomenet (ibid:244-245). Men trots denna kritik kan studiens pålitlighet stärkas genom att tydligt redogöra för såväl metoden, det analytiska angreppssättet som all beslutsfattande för att på så sätt möjliggöra en granskning av forskningsprocessen (ibid:381). Kvalitativa intervjuer erbjuder dessutom till skillnad från kvantitativa undersökningar, möjlighet till att samla in djupare och mer detaljerade information om ett fenomen. Intervjupersonerna har exempelvis möjlighet att ”utveckla sina idéer, förklara sina synpunkter och identifiera vad *de* anser vara de centrala faktorerna” kring det undersökta fenomenet (ibid:267).

Generaliserbarheten eller överförbarheten av undersökningens fynd är ytterligare en kritik den kvalitativa forskningen måste stå inför på grund av att det kvalitativa materialet ofta utgörs av ett relativt litet antal fall i jämförelse med kvantitativa data. Trots detta kan överförbarheten stärkas med hjälp av detaljerade beskrivningar i empirianalysen där forskaren låter läsaren få en känsla av originalsamtalet vilket bidrar med en djup förståelse för både kontexten och händelserna på det studerade fältet (se *excerpt-commentary units*) (ibid:382).

En av de vanligaste typerna av semistrukturerade intervjuer utformas som personliga samtal som porträtteras av en dialog forskare och intervjuperson emellan (ibid:235). I samband med beslutet om den semistrukturerade intervjun utformades en intervjuguide för poliserna (se bilaga) bestående av några centrala teman vilka innehåller ett antal specifika frågor. Intervjuerna spelades in för att som Denscombe (2009:258) poängterar, det mänskliga minnet är inte något att förlita sig på. Bandinspelningarna erbjuder dessutom en permanent dokumentation om *vad* som sägs under intervjuerna (ibid:259). Redan under transkriptionen påbörjades analysen då jag med hjälp av utskriftssymboler (se bilaga) markerade exempelvis pauser och tonfallet hos intervjupersonerna, alltså *hur* de samtalade med mig, vilket leder oss in på den valda analysmetoden *analytic bracketing*.

3.2. Analysmetod

I syfte att överkomma problematiken gällande att samtidigt kunna belysa den spontana och den villkorliga sidan av den narrativa praktiken förespråkar Gubrium och Holstein (1997:118) ett växelspel mellan frågorna *hur* och *vad* vid kvalitativa analyser. Forskaren kan exempelvis fokusera på *vad* en berättelse handlar om, vilket har sitt ursprung i naturalismen där analytikern försöker förklara karaktären, substansen och förutsättningen hos det studerade fenomenet. Senare kan forskaren inrikta sig på *hur* en berättelse berättas, vilket härstammar från etnometodologin där forskaren försöker förklara hur fenomenet åstadkoms och återskapas (ibid:119-120). Analytikern skjuter därför temporärt upp, *parentessätter* själva ämnet eller handlingen i berättelsen för att senare återkomma till dessa frågor med hjälp av *analytic bracketing* och se *hur* berättelsen berättas i syfte att fokusera på *vad* som sägs, närmare bestämt innehållet i berättelsen och de villkor som formar dess konstruktion (ibid:118-122). Genom att kombinera frågorna *hur* och *vad* i analysarbetet leder i sin tur till att frågan *varför* också blir besvarad (Rennstam & Wästerfors 2015:54).

En annan del av den kvalitativa analysens genomförande vilar på angreppssättet *excerpt-commentary units* (Emerson, Fretz och Shaw 1995) vilket har till syfte att sammanfoga en berättelse för någon som inte har varit närvarande på det studerade fältet (Rennstam & Wästerfors 2015:148). *Excerpt-commentary units* handlar om att presentera ett utdrag av empirin, ett citat som sedan kommenteras. Analytikern inleder med en analytisk poäng där *vad* som kommer att presenteras framgår, vilket i sin tur följs av en orientering som leder fram till det valda citatet. Efter utdraget av empirin följer en analytisk kommentar där forskaren utvecklar sin analytiska poäng med avstamp i intervjuцитatet (Emerson, Fretz, Shaw 1995:182-184; Rennstam & Wästerfors 2015:29-50). Den analytiska kommentaren är således den

längsta delen i *excerpt-commentary units* eftersom det är här analytikern har möjlighet att resonera med empirin i koppling till den teoretiska referensramen som belyser hur citatet ger stöd åt den analytiska poängen och som också förklarar för läsaren hur utdraget ska läsas (Rennstam & Wästerfors 2015:52, 148).

3.3. Urval och genomförande

Empiriinsamlingen inleddes med ett besök på en polisstation där frågan om att få intervjua poliser framfördes. Något slutgiltigt svar kunde ej erhållas utan istället slussades jag vidare till polischefen på stationen i fråga. Jag blev positivt överraskad och möttes av den mest samarbetsvilliga personen jag någonsin har träffat. ”Grovjobbet” med planeringsprocessen, närmare bestämt allt från att ta kontakt med intervjupersonerna till att boka ett förhörssrum på stationen där intervjuerna senare ägde rum, sköttes av den berörda polischefen. Det framgick inte hur många poliser chefen kunde få tag i förutom att det minst skulle bli fem.

Efter att jag gjorde min andra intervju eller rättare sagt under det tredje samtalet bildades en kö utanför förhörssrummet då några hade lyckats dubbelbokat sig. Men som tur var kunde vi lösa problemet och därmed lyckades jag få tag i åtta poliser. Var och en av dessa tjänstemän besitter olika positioner inom Polismyndigheten, vissa arbetar som chefer medan andra har sin aspiranttjänstgöring. Intervjuerna inleddes med att jag presenterade mig själv och berättade om syftet med undersökningen. Fortsättningsvis ställdes frågan om att banta intervjuerna samtidigt som jag försäkrade intervjupersonerna om anonymitet och konfidentialitet. Intervjuerna tog ungefär 35-40 minuter vardera och spelades in med samtycke av poliserna.

3.4. Etiska och kritiska reflektioner

Forskningsrådet presenterar i artikeln *Forskningsetiska principer i humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning* (1999), fyra huvudkrav på etik som forskare måste beakta vid samhällsvetenskapliga studier. För det första *informationskravet* som syftar till att informera deltagarna om det huvudsakliga syftet med projektet och vad deras roll kommer att bli i undersökningen. Jag anser att jag har lyckats uppfylla detta krav eftersom jag redan vid samtalet med polischefen förklarade att studien avser polisens åsikter kring straffsystemet och fängelsestraffet. Men i syfte att försäkra mig om att informationen har nått fram har även jag förklarat studiens syfte för varje enskild polis.

Det andra är *samtyckeskravet* som handlar om forskningsdeltagarnas rätt att få veta att de deltar i forskning (att det inte är dolt) och deras rätt att när som helst dra sig ur projektet.

Då den berörda polischefen skickade ut en förfrågan på stationen om vem som ville medverka i studien blev de på så sätt informerade om det och när de besvarade chefens förfrågan gav de i sin tur sitt samtycke till att delta i undersökningen. Det tredje, *konfidentialitetskravet* syftar till att inte förorsaka obehag för de inblandade i form av att utge information om deras identiteter som i sin tur kan orsaka besvär för dem. Jag lade stor vikt vid att anonymisera intervjupersonerna⁵ i analysen samt nämnde jag aldrig vilken polisstation jag genomförde intervjuerna på. Till sist *nyttjandekravet* där forskaren försäkrar deltagarna att allt material hon har samlat in enbart kommer att användas i vetenskapligt syfte. Jag försäkrade mina intervjupersoner att det insamlade materialet enbart kommer att presenteras i denna kandidatuppsats och att ingen obehörig kommer att få tillgång till intervjuutskriften i sin helhet.

3.5. Förförståelse

Med förförståelse menas det ”bagage” forskaren tar med sig in i ett forskningsprojekt som i sin tur påverkar hela undersökningen. Redan innan forskaren påbörjar materialinsamlingen till sitt projekt har hon hypoteser, förväntningar och en teoretisk referensram vilka i sin tur påverkar både empiriinsamlingen och dataanalysen. Frågan om huruvida forskaren har varit objektiv i sina bedömningar under forskningsprocessen är omöjligt att undkomma oavsett vilken typ av forskning det handlar om. Då forskarens ”jag” utgör en stor del i kvalitativ forskning i samband med den närhet som skapas forskare och intervjuperson emellan, kan det vara av vikt att redogöra för läsaren hur dennes ”personliga erfarenheter och sociala bakgrund har format forskningsprocessen” (Denscombe 2009:384).

I mitt fall handlar denna förförståelse om tre års erfarenhet i kriminologiska frågor i samband med min utbildning och den passion jag har för brott och straff i allmänhet. Hypoteser, förväntningar eller föreställningar forskaren har kan också skapas av de teorier man tidigare arbetat med som i sin tur påverkar tillvägagångssättet för arbetet. Vilka frågor jag ställer till intervjupersonerna, hur jag ställer dessa frågor och hur jag senare analyserar materialet kommer i hög grad att bero på vad jag har i ”bagaget”, närmare bestämt hur väl insatt jag är i ämnet jag önskar att studera (Becker 2008:21-29). I form av förutfattade meningar kan forskaren med väldigt lite information skapa sig en bild av hur det studerade fältet och deras agenter kommer att vara innan hon ens påbörjar materialinsamlingen. Jag har

⁵ Vid analysen av materialet har jag valt att benämna poliserna som *Polis 1 – Polis 21*. I syfte att det inte ska framgå att flera citat kommer från samma person har jag alltså valt att inte stanna vid *Polis 8* utan fortsätter beteckna utdragen som om de kom från en annan person.

alltid trots att poliser är ”stela” och därför förväntat mig ett relativt opersonligt samtal med polischefen i fråga. Till min största förvåning var denne chef otroligt hjälpsam och trevlig vilket har motbevisat min förutfattade hypotes om hur poliser *faktiskt* är.

4. Teori

I följande avsnitt presenteras ett antal kriminologiska teorier vilka inriktar sig på rollkonflikter, fängelsestraffet och dess huvudsakliga syfte samt problematiken som kan uppstå innanför murarna och vad den kan medföra för såväl den intagne som samhället. Den teoretiska referensramen utarbetades i relation till de teman jag har valt att belysa i analysen.

4.1. Rollkonflikter

Goffman skildrar i boken *Jaget och maskerna* (1959/2000) ett dramaturgiskt perspektiv på det sociala samspelet individer emellan där var och en tar på sig olika roller, presenterar sig själv och sina handlingar för andra samt styr och kontrollerar andras uppfattningar om dem.

Goffman (1959/2000) liknar det mänskliga samspelet vid en teaterföreställning som i sin tur består av en främre och en bakre region (front och backstage). I den främre regionen eller på scenen äger framträdandet rum där den sociala interaktionen individer emellan gestaltas genom att aktören tar på sig olika ”masker” beroende på vad situationen kräver. Dessa ”masker” berättar i sin tur för publiken och teamet vem man är eller vem man önskar att vara (ibid:25-28). Vid framträdandet gäller det för aktören eller dennes team att upprätthålla de normer som definierar situationen i syfte att publiken inte ska kunna ifrågasätta trovärdigheten i rollen. Det kan dock uppstå problem när aktören blir duperad av sin egen roll det vill säga när individen inte är övertygad om agerandet i framträdandet (ibid:25-28).

Den bakre regionen liknar Goffman (1959/2000:97-148) vid kulisserna vilket fungerar som en säker plats för skådespelarna. Beteenden som inte är acceptabla på scenen tar plats i den bakre regionen där aktören också har möjlighet att förbereda sig för framträdandet i den främre regionen. Författaren beskriver också en fasad som består av ett flertal redskap genom vilka aktören uttrycker sig i denna teatervärld som i sin tur fungerar som den allmänna normen för en specifik situation (ibid:28-35). När aktören/teamet inte agerar på ett sätt som motsvarar den allmänna normen uppstår det så kallade diskrepanta roller (ibid:126-127). Den personliga fasaden delar Goffman (1959/2000:28-35) in i två olika grupper: uppträdande och manér. Uppträdandet beskriver aktörens sociala status och på vilket sätt den påverkar dennes beteende medan manér syftar till aktörens rollval för den specifika situationen.

4.2. Övervakning och disciplin

I boken *Övervakning och straff* (1987/2003) analyserar Foucault fängelsestraffets historiska utveckling från upplysningstidens offentliga avrättningar till mer humaniserade bestraffningsmetoder där fokus flyttas från att pina kroppen till att rehabilitera och ”bota” själen. Foucault (1987/2003:143) hänvisar till ”den stora instängningen” där han beskriver frihetsstraffet som en statlig maktutövningsapparat genom vilket samhället håller ett öga på individer som gjort sig förtjänta av att övervakas. Foucault (1987/2003:106-107) benämner fängelsestraffet som en jämlik och rättvis sanktion när han hänvisar till ”de milda straffen” eftersom det handlar om att beröva annan tiden och det vi alla har lika mycket av är vår frihet.

Utöver fängelsets funktion som ”förvaringsverktyg” nämner Foucault (1987/2003) det rehabiliterande syftet med straffet genom vilket de intagna lättare ska kunna anpassa sig till samhället utanför murarna efter avtjänad straff. Å andra sidan hävdar han att denna funktion enbart fungerar som en slags ”tvångsuppfostran” eftersom de intagna är ständigt under övervakning. Fängelsets huvudsakliga syfte är att minska kriminalitet och att ”bota” brottslingarna, men enligt Foucault (1987/2003:267) misslyckas anstalterna och istället leder deras existens till en ökning av återfall i brottslighet. Det rådande kollektivet i moderna straffinstitutioner ser han som ett problem då intagna genom umgänge knyter nya kontakter med varandra. Foucaults (1987/2003) analys och diskussion resulterar i en slutsats om att laglöshet även existerar innanför institutionens murar men att den är sluten på institutionen, i alla fall till fångarnas frigivning.

4.3. Upprätthållandet av det kollektiva medvetandet

I boken *The Division of Labour in Society* (1893/1964) beskriver Durkheim på vilket sätt straff och straffinstitutioner bibehåller balansen i ett samhälle i syfte att undvika socialt kaos. Han talar om två olika typer av solidaritet: mekanisk som återfinns i mer primitiva samhällen och kännetecknas av stark social sammanhållning och organisk som finns i mer utvecklade samhällen. Durkheim (1893/1964) har utifrån sitt funktionalistiska förhållningssätt dragit paralleller till och jämfört samhället med den mänskliga kroppen där *ett* organ ges preferens åt eftersom det ser till att alla andra organ fungerar. I kroppen är det hjärnan som fyller denna funktion i samhället är det staten.

Staten representerar vad som är godtagbart i samhället och allt som ses som ett hot mot det kollektiva medvetandet klassificeras därför som brott. I individualistiska samhällen måste samhällets reaktion (straffet) på en avvikande handling vara tillräckligt inskränkande i syfte att kunna upprätthålla den organiska solidariteten och därmed det kollektiva

medvetandet (ibid). Straffets stränghet speglar alltså det kollektiva medvetandets styrka där ju grövre brottet är desto hårdare blir reaktionen. Brottslighet och dess förövare är således nödvändiga delar i ett samhälle eftersom de stärker den sociala sammanhållningen. Samhällets reaktion på brottet anser Durkheim (1893/1964) vara lika nödvändig som handlingen i sig i syfte att kunna hålla samhällskroppen frisk och därmed skydda kollektivet från anomi, närmare bestämt en upplösning av samhällsmoralen.

4.4. Absoluta och relativa straffteorier

I boken *Kan fängelset försvaras?* redogör Mathiesen (1988) för vad det huvudsakliga syftet med fängelsestraffet är och huruvida det kan försvaras utifrån såväl absoluta som relativa straffteorier. De absoluta straffteorierna syftar till vedergällningsaspekten som dels behandlar proportionalitetsprincipen: ”öga för öga, tand för tand” och skuldprincipen: ”som man bäddar får man ligga” (ibid:53). De relativa straffteorierna behandlar kraven om samhällsskydd i form av individual- och allmänprevention. Dessa brottspreventiva åtgärder syftar i första hand till att avskräcka allmänheten från att begå brott men också att rehabilitera tack vare att det tidigare har begåtts brott (ibid:52).

Vidare diskuterar Mathiesen (1988) huruvida fängelset kan försvaras utifrån exempelvis rehabiliteringstanken. Han poängterar att fängelsestraffets funktion har redan från dess grundande varit utöver isolering att rehabilitera i syfte att underlätta återanpassning till samhället genom att återställa fångarna i ”funktionsdugligt skick” (ibid:56). Trots att samhället har utformat fängelsestraffen på ett sätt som möjliggör rehabilitering av de intagna anser Mathiesen (1988) att det största ansvaret ligger hos individen själv, dennes vilja att förändras. Men även om viljan till att förändras finns hos individen, påverkas denne av den rådande fängelsekulturen innanför institutionens murar där ”antagningen” innefattar en säker plats i ”förbrytarskolan” (ibid:81-82).

4.5. Prisonisering

I boken *The Prison Community* diskuterar Clemmer (1940) huruvida fängelsestraffet har en rehabiliterande effekt eller om det istället försvårar fångens framtida anpassning till samhället utanför murarna. Undersökningen baseras på såväl intervjuer som observationer i syfte att undersöka de intagnas attityder gentemot det laglydiga samhället (ibid). Studien resulterar i ett antagande om att fångarna ”prisoniseras” under anstaltsvistelsen. Begreppet ”prisonisering” liknar författaren vid assimilation vilket avser tilltagandet av den rådande fängelsekulturens egna normer och värderingar. Fängelsesamhällets principer överväger i sin tur samhällets –

och därmed anstaltens normer och regler – vilket resulterar i ett avvikande beteende även innanför murarna. Denna assimilationsprocess leder i sin tur till inget mindre än en fortsatt kriminell livsstil eftersom fången blir immun mot att kunna återanpassas till samhället utanför institutionen (ibid:299). Clemmer (1940) hävdar att fängelset som institution fungerar som en slags ”förbrytarskola” där ju längre ”kvarsittning” som utdöms desto mer ”prisonisering” bidrar det till. Detta tack vare den sociala avskärmning genom vilket den intagne har färre kontakter med det laglydiga samhället och tillbringar mer tid med sina medfångar.

Sykes (1958) beskriver i boken *The Society of Captives* de intagnas värld genom att uppmärksamma fängelsets plågsamma villkor. Han talar om hur fången fråntas sin frihet redan då ett anhållande vidtas som sedan fortsätter på institutionen i form av förlorade kontakter till det laglydiga samhället. Från och med fängslandet förlorar den intagne den status Sykes (1958: 66-67) kallar ”en funktionsduglig medlem” i samhället. Enligt författaren har fången möjlighet att välja mellan två olika vägar när denne väl befinner sig på anstalten: antingen kan förbrytaren bli en del av gruppen bestående av sina medfångar och vara lojal mot dem och därmed illojal mot vakterna eller så kan fången inleda ett hänsynslöst ”krig” mot alla där det enda individen beaktar är fördelar för denne och enbart för denne. Valet av det första anpassningssättet samt avsaknaden av fångars grundläggande rättigheter är vad som möjliggör och driver förbrytarna till att skapa sitt egna fångsamhälle innanför murarna. Enligt Sykes (1958) är det ett sätt för de intagna att försöka lindra den frustration detta fråntagande bidrar till. Han lyfter aspekter som avsaknaden av frihet, materiella behov, heterosexuella relationer, självständighet samt säkerhet (ibid:65-78).

5. Analys

I följande avsnitt presenteras intervjustudiens resultat och analys vilket sker efter en indelning i fyra olika teman: *vad spelar jag för roll?*, *ett fängelse för de laglydiga*, *ett fängelse för de inspärrade*, *bläcket hinner inte torka*. I anslutning till varje tema diskuteras forskningsfynden i relation till den teoretiska referensramen samt till tidigare forskning på området.

5.1. ”Vad spelar jag för roll?”

Poliserna framhäver svårigheter med att skilja på yrkesrollen och den personliga identiteten, något som kan anses handla om de situationsbundna ”masker” individer tar på sig i det Goffman (1959/2000) kallar främre respektive bakre regionen i samhällsteatern. I den främre regionen eller på scenen uppträder aktörer (poliser) på ett sätt som är acceptabelt av samhället

i stort och där tjänstemännen lever upp till både rättsväsendets och allmänhetens förväntningar. Polisernas personliga åsikter får emellertid placeras i den bakre regionen i syfte att publiken (samhället) inte ska kunna ifrågasätta trovärdigheten i framträdandet. I följande citat beskriver en av poliserna hur man måste komma ihåg vad ens roll som polis är vilket kan liknas vid de situationsbundna ”masker” tjänstemännen tar på sig i syfte att kunna leva upp till olika förväntningar på polisrollen:

P1 /.../ man har ju ett stort hjärta (.) och ibland så (.) vi kan inte göra allt som man kanske skulle vilja göra det är en stor utmaning att komma ihåg att man är polis och vad är det som är min roll /.../ det kan vara en utmaning för är man på plats eller man är delaktig i ett ärende och man ser att det är många som mår dåligt av olika anledningar så så *vill* man kanske göra mer än vi ska göra /.../

De ”masker” poliser tar på sig talar i sin tur om för samhället (publiken) vilken roll de spelar eller *måste* spela. I detta fall spelar polisen (P1) en roll som stämmer överens med teamets (alla poliser) lagbundna sätt att agera eftersom det är vad polisuniformen skall representera. Problematiken kring att kunna ta på sig en ”mask” och överkomma rollkonflikten beskrivs av en annan intervjuperson på följande sätt:

P2 /.../ när flyktingströmmen kom från Jugoslavien (.) när man avvisar alltså, ja speciellt barnfamiljer, ja så undrar man liksom då fick man sätta en skärm då och då kom liksom det här att (.) ja man gör sitt jobb och sen fick det va’ bra liksom /.../

Liknande resonemang går att finna i följande citat:

P3 /.../ om man tittar på stora jobb man har varit på bland annat demonstrationer /.../ och stå där liksom och mot de som är mot det fast man själv är emot det så måste man ändå försvara de som genomför det (skrattar) (.) då blir det konflikt, fast man måste ju gå in i yrkesrollen och lämna det här på sidan /.../

Poliserna beskriver hur deras personliga åsikter och känslor får läggas åt sidan och placeras i den bakre regionen när de är ute i tjänst i syfte att kunna leva upp till vad uniformen representerar. Dessa åsikter är inget som skulle kunna strida mot det kollektiva medvetandet vi alla delar och följer i samhället men eftersom det finns vissa förväntningar på hur poliser skall agera får de inte låta dessa känslor skina genom när de befinner sig i den främre

regionen (ute i tjänst). Ett exempel på sådana motstridiga förväntningar på polisrollen porträtteras av polisen (P2) som får i uppgift att avvisa flyktingar (följa order) även fast denne personligen tycker att barnfamiljer bör kunna passera gränsen (personliga attityden). Detta är i likhet med vad Wu (2009) fann i sin undersökning där kraven på att upprätthålla lagen som enligt Wu (2009) kan innebära att vara kompromisslös, strider mot kraven på att beakta brottsoffrets perspektiv som i detta fall handlar om att uppvisa vänlighet gentemot flyktingarna.

En annan intervjuperson (P3) har försökt åtgärda rollkonflikten och därmed leva upp till vad polisuniformen representerar genom att försvara en grupp demonstranter (rättssystemets förväntningar) samtidigt som denne respekterar de inblandades åsikter (allmänhetens förväntningar) även fast tjänstemannen inte råkar dela demonstranternas ideologi (den personliga attityden). Detta visar tydligt hur polisen (P3) uppfyller kraven på det Balenovich et al. (2008) kallar *legalistic* roll (minska brottsligheten) samt *social service* roll (beakta brottsoffrets perspektiv) vilket i sin tur resulterar i rollen som *integrated investigator*.

Förutom dessa förväntningar på polisrollen finns det en fasad som Goffman (1959/2000) benämner det, som tjänstemännen måste ta hänsyn till. Fasaden utgör normen för den specifika situationen där poliserna förväntas agera på ett sätt som stämmer överens med deras roll som poliser annars kan trovärdigheten i framträdandet ifrågasättas av publiken (samhället). Polisernas manér, det vill säga valet av rollen i den specifika situationen är därmed inget val de själva har fått bestämma över. Skulle poliserna agerat utifrån vad de personligen tycker är det rätta, exempelvis att låta barnfamiljer på flykt passera Sveriges gränser (P2) hade detta stridit mot förväntningarna på yrkesgruppens roll i helhet, vilket Goffman (1959/2000:126-127) benämner som diskrepanta roller. Diskrepanta roller innebär att aktören (polisen) agerar på ett sätt som inte stämmer överens med teamets (alla poliser) förutbestämda och lagbundna sätt att handla. Problematiken med att försöka lägga personliga åsikter åt sidan är emellertid inte är det enda som präglar polisyrket. En annan intervjuperson (P4) diskuterar huruvida man som polis inte kan komma ifrån sin polisidentitet i privatlivet:

P4 /.../ folk tittar på mig och (.) ser hur jag uppträder och därför så även om jag är på Ica och handlar så är det ju många som vet vem jag är /.../ oavsett hur jag är klädd, där går (namn) polis, parkerar han rätt där, asså' jag måste tänka på sånt och jag måste tänka på min omgivning /.../ alltså det är, det får konsekvenser för mig också som inte är bra /.../

Intervjupersonen (P4) beskriver en slags rollkonflikt mellan rollen som polis och rollen som civil individ vilket kan liknas vid det Goffman (1959/2000:25) beskriver som när aktören blir duperad av sitt egna uppträdande. Polisen tvingas agera som polis även i den bakre regionen (i privatlivet) trots att polisuniformen inte bärs och att personen inte sitter i radiobilen. Både uniformen och polisbilen kan liknas vid en ”mask” som symboliserar lag och rätt i samhället och som också speglar en del av det Goffman (1959/2000) benämner personliga fasaden där aktörens sociala status framhävs som i sin tur påverkar dennes beteende.

Det intervjupersonen (P4) beskriver ovan tyder på att identiteten som privatperson har ersatts av polisidentiteten vilket bidrar till svårigheter med dennes privatliv. Även om polisen inte har uniformen på sig eller kör polisbilen ses individen ändå som polis. Den personliga fasaden framhäver därmed rollen som tjänsteman som i sin tur leder till att personen exempelvis måste tänka på om dennes bil står rätt parkerad eller att inte köra för fort utanför tjänsten, för som intervjupersonen (P4) uttrycker det: ”/.../ oj (.) nu var det inte så bra, tänk om de såg mig (skrattar) /.../”.

5.2. ”Ett fängelse för de laglydiga”

I samband med polisernas diskussion kring fängelsestraffets funktion och effektivitet uppmärksammas en tydlig ambivalens mellan ett fängelse som gynnar samhället och ett fängelse som gynnar den intagne. Resonemanget kring huruvida fängelsestraffet existerar till förmån för det fria samhället utanför murarna återfinns i Durkheims (1893/1964) om hur straffinstitutionerna och straffet i sig kan bidra till social sammanhållning vilket i sin tur resulterar i social ordning i ett samhälle.

Durkheim (1893/1964) hävdar att ett beteende som samhället har klassificerat som brottsligt är det som avviker från det ”normala” som således hotar det kollektiva medvetandet. Polisernas berättelser går att likna vid Durkheims (1893/1964) resonemang om att reaktionen (straffet) på det avvikande beteendet är något nödvändigt eftersom det är genom det samhället får möjlighet att bekräfta sina normer och värderingar. Då straffet i sig bidrar till en förstärkning av den sociala sammanhållningen medlemmarna emellan, gynnar fängelsestraffet enligt Durkheim (1893/1964) mest det fria samhället. Ett fängelse som existerar i syfte att tjäna det laglydiga samhället och därmed skydda allmänheten från fara framgår tydligt i polisernas resonemang i följande citat:

P5 /.../ har man gjort något så ska man straffas och det (fängelset) är väl ett bra sätt att (.) eller bra sätt, det är ett sätt att straffa människor /.../ så jag tycker nog att det är en ganska naturlig (.)

tanke om man har gjort någonting /.../ en liten *markering*, att du kan faktiskt inte röra dig fritt /.../ gör man så här mycket så ska man inte röra sig mot andra människor eller bland andra människor och då kan det ju ta det här (?) och leva i ett samhälle för du gör så många illa och då är det naturligt att man får låsa in dem /.../

Den samhällseliga aspekten fängelsestraffet har framgår även i nedanstående citat:

P6 Ja, en bit är ju att (.) *vi* får bättre skydd, att de som är notoriska tjuvar är inte ute hela tiden eller våldsverkare (.) alltså ett skydd mot *dig* och *mig* (.) /.../

Polisernas argument gällande fängelsestraffets egentliga syfte är i likhet med när Durkheim (1893/1964) talar om varför samhället överhuvudtaget straffar. Samhället straffar inte för att det ger den någon slags tillfredsställelse utan det straffar för att försvara sig som den ena polisen uttrycker det: ”man är en fara och då får man inte vara ute”, samt för att själva tanken av att straffas eventuellt begränsar brottsligheten (ibid:44). Straffets främsta syfte är enligt Durkheim (1893/1964:63) att stärka sammanhållningen i samhället genom att upprätthålla det kollektiva medvetandet. Om detta kollektiva medvetande på något sätt såras måste samhället omedelbart reparera denna skada annars förlorar den en del av sin makt.

Polisernas resonemang tyder också på att grövre brott bör straffas hårdare vilket är i linje med vad Mathiesen (1988) menar med proportionalitetsprincipen. Enligt den delen av de absoluta straffteorierna skall straffet stå i proportion till brottens skada genom att man i förväg bestämmer straffskalorna för olika typer av brott för ”en rättvis och förutsägbar straffordning” (ibid:161). I samband med diskussionen kring proportionalitetsprincipen lyfter den ena polisen huruvida lägre straff i vissa fall kan bidra till upprätthållandet av vad som kan beskrivas som det kollektiva medvetandet, vilket framgår i följande citat:

P7 /.../ om man tar en rattfylla till exempel en person som är något så där skötsam som begår ett rattfylleri tjänar kanske samhället mer på att han (.) visst han ska ha ett straff eller hon men att han ändå kan bidra till asså’ i samhället och det är väl kanske bra då att de har elektroniska fotbojor, på (.) straff på den nivån /.../

Det intervjupersonen (P7) beskriver ovan handlar fortfarande om att reparera skadan som brottet har medfört för samhället men samtidigt beaktas gärningens svårighetsgrad och därmed också vad som gynnar både lagöverträdaren och samhället i stort. Detta sätt att se på proportionalitet är i likhet med när Durkheim (1893/1964) talar om att det finns vissa

gärningar som kränker det kollektiva medvetandet mer än andra vilka bör därför straffas hårdare. Polisen (P7) anser att en förstagångsförbrytare som exempelvis begår rattfylleri bör straffas lägre eftersom det ”tjänar kanske samhället mer på” och genom vilket ”han (också) kan bidra till samhället”. Intervjupersonens (P7) resonemang kan liknas vid det när Durkheim (1893/1964) beskriver att straffet inte är till för att förorsaka lidande för brottslingen men eftersom samhället måste se till att det kollektiva medvetandet upprätthålls måste den på något sätt markera synden. I detta fall föreslår polisen (P7) syndens markering genom elektronisk fotboja istället för ett frihetsberövande straff som är i likhet med vad Mathiesen (1988) menar med skuldprincipen, det vill säga hur mycket förövarens gärning förtjänar, vilket beskrivs av en annan polis på följande vis:

P8 /.../ har man gjort ett brott så får man kanske ändå ta smällen efter ju (.)

Enligt polisen (P8) är det inte *vilken* typ av straff förövaren får som är det viktiga utan att denne ”tar smällen”, det vill säga *får* ett straff och som en av intervjupersonerna uttrycker det: ”inte bara får extra chanser (villkorlig dom) hela tiden”. Tjänstemannens (P8) resonemang går att likna vid Durkheims (1893/1964) syn på vikten av reaktionen på brottet där han menar att det inte bara är önskvärt utan också nödvändigt att straffa det avvikande beteendet i syfte att upprätthålla samhällsmoralen och därmed undvika socialt kaos. Durkheims (1893/1964:63) syn på straff förutsätter därför att efter avtjänad straff har förövaren gottgjort sin avvikande handling och har möjlighet att återigen fungera som en funktionsduglig medlem i samhället.

En annan intervjuperson (P5) beskriver fängelsestraffet som ett naturligt sätt att straffa framförallt mängdförbrytare på, där frihetsberövandet ses som en självklarhet eftersom förövaren har gjort ”så här mycket /.../ och så många illa”. Detta kan liknas vid Foucaults (1987/2003:234) tankar om fängelsestraffet som ”de civilicerade samhällenas straff” eftersom det berövar annan tiden och det alla människor har gemensamt och lika mycket av är sin frihet. Likaså argumenterar Mathiesen (1988:198) för fängelsestraffet som ett jämlikt och rättvist straff när han talar om den berövade tidens intersubjektiva egenskap som är lika för alla eftersom alla i världen mäter tiden på samma sätt.

Den samhälleliga aspekten av straffet återfinns även i Goffmans (1961/2014:235) resonemang när han talar om att totala institutioners främsta uppgift är: ”att skydda samhället från faran för obehaget med vissa typer av störande uppträdanden”. En del av fängelsers och mentalsjukhusens huvudsakliga uppgift är således att kategorisera besvärliga människor på en

avskild inrättning i syfte att skydda de laglydiga vilket diskuteras av den ena polisen på följande sätt:

P9 /.../ för att inte allmänheten ska behöva gå runt och vara rädd liksom så att klart man måste låsa in de som utför grövre handlingar

Polisens (P9) argument kring syftet med fängelsestraffet är i likhet med Foucaults (1987/2003:143) tankar om ”den stora instängningen” där han hänvisar till en indelning av besvärliga individer i syfte att disciplinera de som behöver disciplineras. Förutsättningen för att kunna disciplinera människor krävs enligt Foucault (1987/2003:143) ”en fördelning av individer i rummet” på en sluten miljö med tydliga regler. Detta leder oss in på fängelsets syfte som ”förvaringsverktyg” som beskrivs av intervjupersonerna genom att hänvisa till att ”få bort individen” från samhället på följande vis:

P10 /.../ man kan ju inte ha den springande runt i samhället utan den får ju vara på en speciell plats under uppsikt ju (.) den har ju brutit mot en en lag

Poliserna beskriver hur vissa individer måste placeras på en särskild plats under övervakning vilket är i likhet med vad Foucault (1987/2003) menar med fängelset som en statlig maktutövningsapparat genom vilket individer som har gjort sig förtjänta av att inlåsas övervakas. Foucaults (1987/2003:201-205) och även polisernas tankar präglas därmed av ett panoptiskt synsätt på fängelset och dess huvudsakliga syften där den främsta uppgiften dessa institutioner *skall* ha är att förvara de ”onormala” på en särskild inrättning under ständig övervakning i syfte att bidra till fångarnas förbättring.

Är det då det laglydiga samhället som är de totala institutionernas egentliga ”intagna”? Goffman (1961/2014:236) beskriver denna tanke genom att hänvisa till huruvida totala institutioner gör en tjänst för individer den besvärliga har besvärat, en tjänst för den intagne själv eller en tjänst för samhället i stort. Enligt honom är det lättare att förstå mentalsjukhusens och fängelsernas förvaringsfunktion om man beaktar de besvärades perspektiv eftersom genom förvaringsfunktionen lyfts bördan som den besvärliga individen medför för sina bekanta och/eller samhället i stort (ibid).

5.3. "Ett fängelse för de inspärrade"

Poliserna anser att förutom fängelsets förvaringsfunktion måste dessa totala institutioner på något sätt också bidra till de intagnas förbättring genom straffrättens individualpreventiva funktion. De intagna skall få möjlighet att rehabiliteras i syfte att kunna återanpassas till samhället utanför murarna eftersom som en av poliserna uttrycker det: "/.../ annars är fängelsestraffet helt meningslöst, mer än att man har hållit de borta från gatan under den tiden". Intervjupersonernas resonemang går att likna vid det när Foucault (1987/2003:235) talar om hur straffrätten har utvecklats från att pina kroppen till att rehabilitera och "bota" de fördärvades själ genom att "förvandla och korrigera individen". Denna förvandling och korrigering är enbart möjlig genom en slags "tvångsuppfostran" som Foucault (1987/2003:238) benämner det, genom vilket den fördärvade själen ständigt disciplineras. Det Foucault (1987/2003:238) väljer att benämna som "tvångsuppfostran" innebär en oavbruten disciplinering som i sin tur reglerar vad den intagne *skall* ägna sin tid åt innanför murarna. I samband med diskussionen kring de intagnas alternativ till lättare återanpassning till det fria samhället efter avtjänad straff lyfter poliserna olika typer av sysselsättningsmöjligheter i fängelset:

P11 /.../ jag är ingen expert på /.../ hur mycket man får läsa, studera, träna (.) arbeta sig tillbaka in i samhället /.../ men det måste ju finnas inne på fängelset att *målet* är ju att återanpassa vederbörande, rehabilitera, det måste ju vara målsättningen även i ett fängelse.

Foucault (1987/2003:238) beskriver emellertid hur dessa "möjligheter" i form av hur mycket den intagne *får* sova, arbeta och vila leder till en "uppfostran som gör det möjligt att helt och hållet förfoga över en människa" genom vilket individen ständigt disciplineras. I detta sammanhang lyfter Mathiesen (1988:87) fängelsets oförändrade rehabiliteringsideologi som än idag består av fyra huvudkomponenter, nämligen arbete, skola, moral och disciplin. "Möjligheten" till att studera och arbeta anser Foucault (1987/2003) snarare vara en begränsning just för att det är den totala institutionen som reglerar hur, när och vad den intagne *får* ägna sin tid åt. Privilegiet av att "arbeta sig tillbaka in i samhället" som polisen (P11) uttrycker det, är enligt Mathiesen (1988:61-63) inte till för att bidra till fångens förbättring utan snarare till för att staten fortfarande ska kunna tjäna pengar på och därmed dra nytta av individen även om denne sitter bakom lås och bom.

Enligt Mathiesen (1988:75) råder det därför en motsättning mellan fängelsets systemintressen, nämligen att låta fångarna utföra ett (för det fria samhället) lönsamt arbete

kontra de andra huvudkomponenter, där rehabiliteringsfunktionen får dra det kortaste strået. Liknande resonemang går att finna hos Foucault (1987/2003:267) som hävdar att ”chansen” till att *få* utföra ett arbete innanför murarna inte hjälper fångarna till att lättare skaffa en anställning efter frigivning utan snarare bidrar till ”framställandet av förbrytare” då de efter avtjänad straff istället återgår till sina gamla liv. En annan intervjuperson reflekterar kring denna ”tvångsuppfostran” i relation till olika behandlingsprogram som erbjuds innanför murarna och huruvida dessa kan hjälpa de intagna till att komma ifrån sina gamla vanor på följande vis:

P12 /.../ jag tror att försöken är att det ska vara så (.) man kan ju se och läsa om lite olika program beroende på om det är övergrepp mot barn, att de sätts in i (.) asså’ man sätter till resurser för att få de (.) på andra tankar, andra vägar (.)

En annan polis tvivlar emellertid på fängelset som behandlingsinstitution:

P13 /.../ jag jobbar mycket med ungdomsärenden, många av de vi träffar där kan vi fånga upp och vi kan väl fånga upp föräldrarna och de kommer aldrig hit igen men en del de har ju urkassa förutsättningar och har liksom inte (.) inga föräldrar som orkar eller kan vara föräldrar och som kommer in i rullarna tidigt och då vet jag inte hur fängelset skulle kunna förändra det

Det råder en tydlig ambivalens och ett kritiskt ställningstagande bland poliserna vad gäller den rehabiliterande funktionen fängelset sägs ha. Polisen i citatet ovan (P11) nämner att målsättningen i ett fängelse ändå måste vara att försöka återanpassa förövaren till samhället utanför murarna, vilket är i likhet med vad Sykes (1958:66-67) och Mathiesen (1988:56) menar när de talar om att återställa individen i sitt ”ursprungliga skick”. I syfte att kunna återställa individen i detta tillstånd krävs enligt Mathiesen (1988) en aktiv insats från förövarens sida. För att kunna ”få de (intagna) på andra tankar, andra vägar” som en av poliserna (P12) uttrycker det, måste den intagne enligt Mathiesen (1988:57) visa *vilja* till att förändras. Då det största ansvaret anses ligga på den intagne själv är det därför inte tillräckligt med de ”resurser” som erbjuds innanför institutionens murar.

I detta sammanhang ställer en annan polis (P13) sig kritiskt till huruvida fängelset som institution kan verka rehabiliterande när individen inte råkar ha de ”rätta” förutsättningarna till att återanpassas. Polisens (P13) resonemang går att likna vid Mathiesens (1988:87) syn på fängelset som en institution med ”dehabiliterande” effekt eftersom det snarare bidrar till

återfall i brottslighet och ”en nedbrytande verkan på personligheten” än vad det verkar rehabiliterande (ibid:88). Liknande resonemang går att finna hos Goffman (1961/2014:21) som hävdar att vistelsen på den totala institutionen innebär en (negativ) förändring i fångens moraliska karriär vilket inleds redan vid intagningsprocessen. Eftersom anstaltsvistelsen medför en förlust av fångens tidigare självidentifiering kallar Goffman (1961/2014:22) denna intagningsprocedur ”avslipningsprocedur” istället, vilket kan vara en av orsakerna till varför en annan polis (P14) ställer sig kritiskt till själva fängelsestraffet som sanktion trots dennes välbeprövade korrektionsteknik som i sin tur skall se till att rehabilitera de intagna i den mån att de lättare ska kunna anpassa sig till det fria samhället:

P14 /.../ alltså straffet i sig kan vara att man har blivit påtagen alltså att man har blivit ertappad (.) de har redan fått sitt straff i det, de kanske aldrig gör om det igen och då ska man inte lägga ytterligare börda och belastning genom att ge de en påföljd som kanske får sådana konsekvenser som påverkar de hela livet /.../ det kan påverka den personen så negativt så att det aldrig blir människa av honom eller henne igen (.)

Polisen (P14) som är kritiskt inställd till själva fängelsestraffet pratar om hur denna typ av bestraffning kan leda till att individen aldrig kommer att kunna återanpassas till det fria samhället. Detta sätt att se på den totala institutionens påverkan på individen kan liknas vid det när Goffman (1961/2014:21) talar om hur fången under sin anstaltsvistelse genomlider en slags rollförlust. Genom att fången underkastas den totala institutionens regler utplånas dennes moraliska karaktär i syfte att göra denne mer hanterlig för fängelsemyndigheterna. Goffman (1961/2014) hävdar att ju längre tid det går desto större är risken att denna rollförlust fullbordas där individen ”glömmer” hur det är att vara ”en funktionsduglig medlem” i samhället där denne blir okapabel att agera i sin vanliga roll (Sykes 1958). En annan polis anser emellertid att problemet ligger i samhällets begränsade insatser efter avtjänad straff:

P15 /.../ när de muckar /.../ de har ingenting att falla tillbaka till mer än sitt tidigare umgänge så är man ju där igen liksom (.) ond spiral (.) så även om man kanske kör liksom (.) en viss typ av (.) jag säger rehab, på under, när man sitter i fängelse alltså avtjänar ett fängelsestraff (.) så är det ju oftast så att du kommer *inte* ut i ett förändrat samhälle utan du kommer ut till den gamla vardagen liksom /.../

Polisen som är mer kritisk (P15) till insatserna efter fängelsestraffet anser att eftersom fången efter avtjänad straff kommer ut till ett oförändrat samhälle har fängelsestraffets individualpreventiva insatser inte särskilt mycket betydelse om inte samhället lägger in ytterligare åtgärder och som intervjupersonen uttrycker det: ”hjälper de på traven”. Mathiesen (1988:57) diskuterar samma typ av problematik och hävdar att eftersom samhället anser att det största ansvaret ligger hos själva individen till att ”återställas i funktionsdugligt skick” har myndigheterna inte lagt särskilt mycket fokus på insatser vid frigivningen. Författaren hänvisar till intagningsprocessen där fångens ”värdighet, rättighet och ära” tas ifrån denne och påpekar att vid frigivningen släpps fången visserligen ut i det fria samhället men får göra det med mindre ”tillhörigheter” än vad denne hade med sig vid intagningen (ibid:58).

Det ”oförändrade samhället” utanför murarna som polisen (P15) uttrycker det, kan liknas vid Goffmans (1961/2014:58) tankar kring den intagnes ”förflyttning från toppen av en liten värld till botten av en stor”. Frigivning från ett mentalsjukhus eller i detta fall från en korrektionsanstalt inträffar enligt författaren när den intagne *äntligen* lärt sig fängelsets regler och hur han ska bete sig på institutionen, som i sin tur medför svårigheter för denne utanför murarna eftersom han inte längre vet hur det är att fungera i det stora samhället (ibid:58).

Liknande diskussion för Sykes (1958:66-67) när han talar om fängelsets plågsamma villkor som gör att fången förlorar sin status som ”funktionsduglig medlem”. Hans resonemang kretsar kring de förluster som fängelsestraffet förorsakar, exempelvis förlorade kontakter med det fria samhället, möjlighet till heterosexuella relationer och självständighet. Sykes (1958) hävdar att dessa plågsamma villkor leder i sin tur till att fångarna sammansluts och skapar sitt egna fångsamhälle innanför murarna för att på så sätt lindra den frustration denna avsaknad bidrar till. Problematiken kring bildandet av fångsamhällen innanför institutionerna återfinns i polisernas diskussion där de påpekar att vissa kommer ut mer kriminella än när de åkte in eftersom som den ena polisen uttrycker det: ”det de inte kunde innan de kom dit, det lär de sig sen”. En annan polis reflekterar kring det rådande kollektivet i moderna fängelser på följande sätt:

P16 /.../ sen så vet jag ju att eller vet, men jag antar att det är nykonstellationer och de lär av varann och får ju kontakter det blir ju som ett kontaktnät där och det är ju inte bra heller, förstås

En mer detaljerad beskrivning av kollektivets påverkan framgår i följande citat:

P17 /.../ flera gäng som bildats inom fängelsets väggar liksom eller innanför murarna liksom eller va' man ska säg' /.../ kontakten då med samhället och man har tillgång till internet och sånt det har vi ju, det har man ju sett att många (.) framförallt kriminella ledare, de fortsätter ju bedriva sin verksamhet *i fängelserna* liksom (.) så det faller liksom, de sitter bara av tiden för att komma ut och ta vid där de (.) och egentligen inte där de slutar för att de har hela tiden drivit sitt företag vidare liksom /.../

Polisernas reflektioner kring huruvida umgänget intagna emellan bidrar till mer kriminalitet än vad det begränsar framgår tydligt i citaten ovan. Detta sätt att se på problematiken kan liknas vid hur Foucault (1987/2003:267) ser på kollektivets påverkan i fängelser då han hävdar att fängelsernas rena existens leder till ökad kriminalitet: "Fängelset kan inte undgå att framställa förbrytare." Polisen (P17) som beskriver hur flera gäng har bildats innanför murarna påminner om Foucaults (1987/2003) slutsats om att kriminalitet och laglöshet även existerar i fängelser, något som i sin tur leder till att individer inte bara knyter nya kontakter genom vilka de sammansluts för framtida brottsliga projekt utan också har möjlighet att bedriva sina kriminella verksamheter innanför den totala institutionen.

I polisernas diskussion återfinns en tanke om att intagna genom umgänge lär av varandra under tiden de sitter i fängelset exempelvis nämner den ena polisen: "de lär ju vara mycket bättre tjuvar när de kommer ut än när de kom in (.) asså' att det blir en läroanstalt för dem". Poliserna utgår ifrån ett resonemang som kan liknas vid Clemmers (1940) kända begrepp, fängelset som en "förbrytarskola" där han hävdar att eftersom fången tillbringar så pass mycket tid med likasinnade individer kommer denna typ av umgänge leda till ett anammande av fängelsekulturens normer snarare än fängelsets principer som i sin tur vilar på samhällets kollektiva medvetande. Fången kommer enligt Clemmer (1940) att "prisoniseras" och därmed blir återanpassning till det fria samhället omöjlig att uppnå.

Liknande argument lyfter Bondeson (1974) när hon beskriver hur de negativa påverkansprocesserna bland annat kriminalisering på de studerade anstalterna både bidrar till och förstärker avvikande attityder och värderingar vilket i sin tur resulterar i en socialisering till den kriminella subkulturen snarare än till det laglydiga samhället.

5.4. "Bläcket hinner inte torka"

I polisernas diskussion kring det rådande rättssystemet uppmärksammas en tydlig koppling mellan proportionalitets- och skuldprincipen. I samband med huruvida straffen står i proportion till brottens skada och därmed hur mycket gärningen förtjänar lyfter poliserna det

”rabattsystem” som styr hur mycket straff förövaren *får* snarare än vad dennes gärning egentligen *förtjänar*. Proportionalitetsprincipen syftar enligt Mathiesen (1988:161) till ”en rättvis och förutsägbar straffordning” eftersom lagen vilar på det rättviseperspektiv som i förväg bestämmer straffskalan för olika typer av brott. En av poliserna ser emellertid annorlunda på förutsägbarheten i straffordningen: ”det är värderingar i domstol som gör att man tycker att ja två brott som är lika, men de blir inte dömda som lika (.) det blir lite hänsyn här och där /.../”. Detta är i likhet med Cyrs (2015) fynd där eftersom domstolar och polisen arbetar utifrån olika metoder leder detta till motstridiga förväntningar på respektive myndighets roll i rättsprocessen.

Foucault (1987/2003:106-107) beskriver ”de milda straffen” där samhället ”måste se till att straffet till sin natur liknar brottet så mycket som möjligt” i syfte att avskräcka förövaren från att begå brott. Han hävdar även att straffet måste följa brottet utan ”tidspillan” i syfte att kunna verka avskräckande och för att framhäva den offentliga moralen (ibid:112). Reaktionen (straffet) på brottet följs emellertid enligt intervjupersonerna mycket långsammare än vad det borde göra vilket framgår i följande citat:

P18 /.../ under hela den här tiden så bara fylls det på med *misstankar* liksom (.) och sen så helt plötsligt ska de in och avtjäna och mycket av alla de här brotten som begås under tiden (.) dem de begränsar man bort asså’ förundersökningen begränsar man bort för att man anser då att de är dömda till ett *straff* och även om man skulle ha med de brotten så skulle påföljden inte bli någon *annan* /.../

Vidare anser polisen att:

P18 /.../ *varje brott i sig skall* om den brott, om jag gör ett brott och den genererar ett straff, gör jag tio sådana så ska straffet vara kanske inte tiofallet men något sånt där (.) vi har ett system som då bygger på liksom att man får hela tiden *rabatt* (.) ju mer brott man begår ju mer rabatt får man /.../ man blir helt enkelt rabatterad för att man begår fler brott, och man slipper undan ju misstankar och annat /.../ så hur kan det verka avskräckande? /.../

Polisen (P18) uttrycker en frustration gentemot ”rabattsystemet” eftersom det enligt denne står i motsättning med straffrättens proportionalitetsprincip. Polisen (P18) tycker att för att straffrättens ska kunna leva upp till denna princip krävs det att ”varje brott i sig /.../ genererar ett straff” men detta kan inte utdömas tack vare det ”rabattsystem” som avgör hur mycket

förövarens gärningar reduceras till. Av det ovanstående resonemanget: ”så hur kan det vara avskräckande?”, kan det utläsas att om förövaren är medveten om att ju fler brott den begår desto lindrigare blir straffet kommer detta inte medföra en avskräckning från gärningarna utan istället bidra till mer brottslighet.

Detta är i likhet med när Foucault (1987/2003:106) talar om lagens förutsägbarhet genom att hänvisa till en slags ”genomskinlighet” mellan brott och straff. Med detta menar han att när individen bestämmer sig för att begå ett brott skall han omedelbart se straffet framför sig. Det ska alltså vara klart och tydligt vilken typ av sanktion som följer respektive brott. I ovanstående citaten där polisen (P18) berättar huruvida ”rabattsystemet” bidrar till mer kriminalitet än vad det begränsar kan lagens ”genomskinlighet” anses vara för tydlig och genomskinlig. I syfte att överkomma problematiken gällande ”tidspillan” i rättsprocessen som ”rabattsystemet” förorsakar föreslår poliserna upprättandet av jourdomstolar:

P19 /.../ jag tror det kan vara rätt effektivt speciellt för unga lagöverträdare att man ser det blir en snabb reaktion (..) så liksom har de begått ett brott så pang schoff /.../ innan alla myndigheter har hunnit samlat sig så har två månader gått va’ och ja då är det ju svårt att rädda den här unga själen (..)

En annan intervjuperson argumenterar för jourdomstolar av en annan anledning:

P20 /.../ en person som påträffas med ett skarpligare vapen i allmän eller offentlig miljö (..) den personen skall omedelbart ställas inför en jourdomstol, oavsett tid på dygn (..) in i domstol och påföljd *direkt* man plockar personen han ska häktas *omedelbart* (..) han ska inte få lämna vapnet ifrån sig sen ut på gatan igen asså’ innan bläcket har torkat så är personen ute igen och skaffar nya vapen och begår nya brott /.../ *ta bort dem* ifrån gatorna, de som ertappas med vapen (..) för de är potentiella (..) mördare faktiskt (..) det är de som har vapnen det är de som använder dem

På liknande sätt anser en annan polis vikten av att påskynda rättsprocessen i syfte att begränsa den fortsatta brottsligheten:

P21 /.../ många gånger så så hinner ju vi knappt skriva färdigt ärendet förrän personen är släppt igen (..) /.../ man skulle varit lite frikostigare tycker jag med att att anhålla folk låta folk sitta kvar lite grann i anslutning till själva brottet (..)

Poliserna uttrycker en frustration gentemot straffsystemet genom återkommande formulering som ”hinner knappt skriva färdigt ärendet” eller ”innan bläcket har torkat” när de berättar om ”tidspillan” mellan gripandet och åtalet. Intervjupersonerna är missnöjda med rättsprocessen eftersom den inte har möjlighet att erbjuda snabba handläggningar vilket resulterar i att det exempelvis blir ”svårt att rädda den här unga själen” (P19). Å andra sidan framgår det av polisernas tidigare nämnda uttryck: ”innan bläcket har torkat” och ”hinner knappt skriva färdigt ärendet” att rättsprocessen *visst* är snabb, men kanske snabb åt ”fel” håll. När det gäller tiden mellan det begångna brottet och påföljden tar domstolar god tid på sig i syfte att möjliggöra en rättssäker handläggning och därmed en rättvis sanktion för förövaren, vilket är i likhet med Cyr (2015) fynd gällande domstolarnas *due process approach* vilket handlar som tidigare nämnts om att garantera en rättvis rättegång för den åtalade. Detta strider i sin tur mot polisernas arbetssätt, *crime control approach* som kräver tjänstemännens förmåga att kunna fastställa skulden hos den misstänkte redan på brottsplatsen (Cyr 2015).

Under den tiden domstolen försöker fastställa skulden hos den misstänkte menar intervjupersonerna att förövaren fortfarande har möjlighet att begå brott: ”innan bläcket har torkat så är personen ute igen och skaffar nya vapen och begår nya brott” (P20). Den nuvarande utformningen på rättsprocessen verkar därför gynna förövaren mer (i det korta loppet) eftersom denne är ”snabbt ute igen”. Däremot gynnar rättsprocessens ”snabbhet” varken poliserna eller offren eftersom detta resulterar i att flera brott begås då ”potentiella mördare” (P20) är ute och skaffar nya vapen under ”de två månader innan myndigheterna har hunnit samla sig” (P19).

Snabbare rättsprocesser åt ”rätt” håll hade enligt poliserna bidragit till bättre proportionalitet mellan brott och straff och därmed också en avskräckning från brott. Detta är i likhet med vad Arcuri (1977) fann i sin undersökning där vissa poliser anser att tack vare hur milt domstolar dömer kan inte straffrättens allmänpreventiva funktion uppfyllas som i sin tur resulterar i en ökning av brottslighet. Intervjupersonernas beskrivning av ”rabattsystemet” som styr hur mycket förövarens gärning *förtjänar* står därför i motsättning med själva proportionalitetsprincipen som kräver att brottslingen straffas i relation till (alla) de begångna handlingarna. Om förövaren har begått flera brottsliga gärningar bör detta därför resultera i högre straff, men som intervjupersonerna beskriver ovan leder detta istället till lägre sanktioner och som en annan polis uttrycker det: ”/.../ ja, och var är proportionen i det?”.

Samhällets reaktion på den avvikande handlingen anser Durkheim (1893/1964) inte bara vara önskvärd utan även nödvändigt i syfte att bidra till sammanhållning mellan samhällsmedlemmarna och därmed stärka det kollektiva medvetandet. Polisen (P20) som

argumenterar för att upprätta jourdomstolar hänvisar till huruvida det är av samhällets intresse att sätta stopp för exempelvis vapenbrotten. Durkheim (1893/1964) talar om att det finns vissa gärningar som kränker det kollektiva medvetandet mer än andra vilka bör därför straffas hårdare. I detta fall kan intervjupersonens (P20) sätt att se på problematiken liknas vid Durkheims (1893/1964) tankar om att ju mer brottet kränker desto hårdare bör samhället straffa det. Polisen (P20) anser att de som ertappas med vapen är potentiella mördare och därmed borde samhället reagera (straffa) på detta mer och då är upprättandet av jourdomstolar *mina* polisens förslag.

6. Sammanfattande diskussion

Syftet med denna studie var att få en djupare förståelse för hur svenska poliser skildrar sin yrkesroll i relation till rollen som civil individ, hur de ser på straff i Sverige i allmänhet samt vad de anser om fängelsestraffets funktion och effektivitet. Jag har även analyserat hur poliserna hanterar en eventuell motsättning mellan polisrollen och den personliga identiteten i syfte att kunna leva upp till både rättsväsendets och allmänhetens förväntningar och därmed även vad polisuniformen representerar. Jag har också belyst vikten av att lyfta fram polisernas åsikter kring det rådande straffsystemet med hänsyn till deras centrala roll i rättsprocessen.

Poliserna beskriver en motsättning mellan polisrollen och den personliga identiteten där det senare får dra det kortaste strået i syfte att kunna leva upp till vad yrkesrollen kräver. Det uniformen representerar är inte alltid vad poliserna personligen tycker är det rätta men för att kunna vara en ”bra” (objektiv) polis måste vissa åsikter läggas åt sidan. Tjänstemännen löser denna problematik genom att ta på sig olika ”masker” beroende på vad situationen i yttre tjänst kräver. Ett annat viktigt resonemang poliserna lyfter ter sig i hur rollen som medmänniska ersätts av polisrollen som i sin tur medför svårigheter för tjänstemännen i privatlivet. Oavsett om de ”masker” (polisuniformen och radiobilen) som kan anses symbolisera lag och rätt i samhället inte är synliga för allmänheten gäller ändå uttrycket: ”en gång polis, alltid polis”. Vi kan kanske bättre förstå valet av detta uttryck genom att belysa den motsatta sidan av lagen och vad detta innebär för den före detta lagöverträdaren: ”en gång kriminell, alltid kriminell”.

I polisernas resonemang framgår också en tydlig distinktion mellan ett fängelse som gynnar det fria samhället och ett fängelse som gynnar de intagna innanför murarna. I samband med diskussionen kring ett fängelse som existerar för det fria samhället lyfter poliserna dels vikten av att skydda allmänheten från fara, dels behovet av att reagera (straffa) på det

avvikande beteendet. Vad gäller ett fängelse som gynnar de intagna lyfter poliserna å ena sidan behandlingstanken genom vilket förbrytarna lättare ska kunna anpassa sig till det fria samhället efter avtjänad straff, å andra sidan problematiken kring det rådande kollektivet i moderna fängelser genom vilket fångarna har möjlighet att knyta kontakter och smida nya brottsplaner. Eftersom poliserna resonerar både för ”ett fängelse för de laglydiga” och ”ett fängelse för de inspärrade” kvarstår frågorna: För *vem* existerar fängelsestraffet? Är det de laglydiga samhällsmedlemmarna som är de totala institutioners reella ”intagna”?

I samband med polisernas diskussion kring det rådande straffsystemet belyses problematiken med det ”rabattsystem” genom vilket lagöverträdare ”kommer billigare undan”. Enligt poliserna står detta ”rabattsystem” i motsättning med straffrättens proportionalitetsprincip då förövaren istället för att få ett längre straff (i relation till flera brottsliga gärningar) får en reducering av straffet som enligt intervjupersonerna inte kan fungera avskräckande. I syfte att överkomma detta dilemma föreslår poliserna upprättandet av jourdomstolar genom vilket rättssystemet hade haft möjlighet att erbjuda snabbare rättsprocesser vilka enligt intervjupersonerna även hade lett till en minskning av brottslighet samt bättre proportionalitet mellan brott och straff.

Min studie ger en inblick i de svårigheter som tjänstemän dagligen möter i samband med polisycket samt hur svenska poliser kan se på rättssystemet och dess institutioner. För framtida forskning hade det varit intressant att undersöka hur andra aktörer inom rättsväsendet, exempelvis kriminalvårdare eller personer verksamma inom domstolen ser på det rådande straffsystemet i Sverige och hur de ställer sig till vad mina intervjupersoner anser vara problemet med ”rabattsystemet”.

”Rabattsystemets” rena existens är vad som i sin tur utgör grunden för ”orättvisa i rättvisan” eftersom det istället för att verka brottspreventivt underlättar för brottslingar snarare än vad det begränsar deras avvikande handlingar.

7. Källförteckning

Arcuri, F. Alan. (1977). Criminal Justice: A Police Perspective. *Criminal Justice Review (Georgia State University)* 2:1, 15-21. Hämtat 2017-05-15:

<http://eds.a.ebscohost.com.ludwig.lub.lu.se/eds/pdfviewer/pdfviewer?sid=3d6e85c7-978b-4b50-b702-861105c85e72@sessionmgr101&vid=4&hid=103>

Balenovich, John., Grossi, Elizabeth., Hughes, Thomas. (2008). Toward a Balanced Approach: Defining Police Roles in Responding to Domestic Violence. *American Journal of Criminal Justice* 33:1, 19-31. DOI: 10.1007/s12103-007-9028-5

Becker, S. Howard. (2008). *Tricks of The Trade – yrkesknep för samhällsvetare*. Malmö: Liber AB

Bondeson, Ulla. (1974). *Fånngen i fångsamhället: socialisationsprocesser vid ungdomsvårdsskola, ungdomsfängelse, fängelse och internering*. Stockholm: Nordstedts

Clemmer, Donald. (1940). *The Prison Community*. New York: Holt, Rinehart and Winston

Cyr, Kevin. (2015). The Police Officer's Plight: The Intersection of Policing and the Law. *Alberta Law Review* 52:4, 889-926. Hämtat 2017-05-15:

<https://www.albertalawreview.com/index.php/ALR/article/download/292/290>

Denscombe, Martyn. (2009). *Forskningshandboken – för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. [andra upplaga] Lund: Studentlitteratur AB

Durkheim, Émile. (1893/1964). *The Division of Labour in Society*. New York: Free Press

Emerson, M. Robert, Fretz, I. Rachel, Shaw, L. Linda. (1995). *Writing ethnographic fieldnotes*. Chicago: The University of Chicago Press

Forskningsetiska principer i humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning (1999), antagna av *Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet* i mars 1990, reviderad version april 1999. Hämtat 2017-05-15: <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>

Foucault, Michel. (1987/2003). *Övervakning och straff. Fängelsets födelse*. [fjärde upplaga]
Lund: Arkiv förlag

Goffman, Erving. (1959/2000). *Jaget och maskerna – en studie i vardagslivets dramatik*.
Stockholm: Prisma

Goffman, Erving. (1961/2014). *Totala institutioner*. [andra upplaga] Lund: Studentlitteratur
AB

Gubrium, F. Jaber,. Holstein, A. James. (1997). *The New Language of Qualitative Method*.
New York: Oxford University Press

Mathiesen, Thomas. (1988). *Kan fängelset försvaras?* Göteborg: Bokförlaget Korpen

Polisen. (2016). *Polisens uppdrag och mål*. Hämtat 2017-05-15: <https://polisen.se/Om-polisen/Uppdrag-och-mal/>

Rennstam, Jens,. Wästerfors, David. (2015). *Från stoff till studie – om analysarbete i kvalitativ forskning*. Lund: Studentlitteratur AB

Sykes, Gresham. (1958). *The Society of Captives. A Study of a Maximum Security Prison*.
New Jersey: Princeton University Press

Wu, Chia-huei. (2009). Role Conflicts, Emotional Exhaustion and Health Problems: A Study of Police Officers in Taiwan. *Stress and Health* 25, 259-265. DOI: 10.1002/smi.1245

8. Bilagor

8.1. Intervjuguide för poliser

Temat:

- Yrkesrollen
- Straff i allmänhet
- Fängelsestraffet

Inledande:

- Berätta vem jag är, vad intervjun kommer att gå ut på, framföra att stor vikt läggs vid anonymitet och konfidentialitet samt att respondenterna har rätt till att när som helst avbryta intervjun utan att uppge någon orsak.

Yrkesrollen:

- Hur länge har du arbetat som polis?
- Vad var det som fick dig till att vilja arbeta som polis?
- Hur upplever du din arbetsplats?
- Vad är dina huvudsakliga arbetsuppgifter?
- Berätta om de positiva sidorna med ditt arbete som polis!
- Berätta vad du tycker är mest utmanande med ditt arbete som polis!
- Har du någon gång känt att din yrkesroll som polis har stått i motsättning med hur du själv är som person? I vilket sammanhang?
- Vilka egenskaper ska enligt dig en polis besitta i syfte att kunna uppfylla de krav som arbetet ställer på en?
- Hur upplever du mötet med kriminella?

Straff i allmänhet:

- Vad är det första du tänker på när du hör ordet straff?
- Vad tycker du om straff i Sverige i allmänhet?
- Tycker du att vi har för låga/höga straff? Motivera!
- Tycker du att våra straff står i proportion till brottens skada? Varför/varför inte? Motivera!

- Om du skulle behöva föreslå en förändring för att göra straffsystemet och dess institutioner ännu effektivare, vad hade du föreslagit då? Motivera!
- Vad för straffsystem hade det övriga samhället föredragit för att få vedergällning, tror du? Motivera!

Fängelsestraffet:

- Varför tror du att vi överhuvudtaget har fängelsestraff?
- Vad tycker du om fängelsestraffet?
- Vad anser du om det rådande kollektivet i dagens fängelser? Motivera!
- Tycker du att genom att sätta människor i fängelse minskar kriminaliteten på gatorna? Varför? Motivera!
- Vad anser du om livstidsstraffet? Motivera!
- Vilka typer av brott skulle enligt dig ”förtjäna” livstidsfängelse? Motivera!
- Anser du att ett avskaffande av fängelser hade varit möjligt? Motivera!
- Vilka alternativa straff hade man kunnat använda sig av istället för fängelsestraffet? Motivera!

Avslutande:

- Tack för att du tog dig tid och ville medverka och därmed få denna uppsats att bli verklighet. Jag vill ännu en gång försäkra Er om att allt material kommer att anonymiseras och enbart användas till denna kandidatuppsats!
- Eventuella frågor?

8.2. Utskriftssymboler

<i>Kursiv</i>	betoning
(.)	mikropaus
(. .)	paus mellan 1 och 5 sekunder
(. . .)	paus längre än 5 sekunder
/.../	utelämnat stycke från utskrift
[]	forskarens tal
()	forskarens beskrivning
(?)	forskaren har inte förmått höra vad som sades